

UDK 930.2 : 05(497.1)»1922/1935«
930(05)(497.1)(091)
Pregledni članak
Primljeno: 10. II. 1993.

Narodna starina. Historiografski vrhunci i borba za opstanak

ZDENKA JANEKOVIC-RÖMER
Filozofski fakultet, Zagreb, Republika Hrvatska

Rad prikazuje časopis *Narodna starina*, koji je od 1922. do 1935. uređivao Josip Matasović. Konceptija časopisa bila je sadržajno i metodološki nova, na tragu modernih historiografskih usmjerenja. Autorica govori o metodološkim postulatima časopisa i njegovu značenju u hrvatskoj historiografiji. Također analizira priloge J. Matasovića.

Hrvatska historiografija rijetko je bilježila radove usmjerene društvenoj i kulturnoj povijesti, jer je tradicionalno bila usredotočena prema političkoj povijesti. S buđenjem jačeg zanimanja za društvenu problematiku hrvatske povijesti, pojavila se i težnja da se iz zaborava izvuku radovi tog usmjerenja i povjesničari koji su se takvim istraživanjima bavili i poticali ih. Među njima se isticao Josip Kalasancij Matasović, kako svojim radovima tako i djelatnošću vezanom uz kulturni časopis *Narodna starina*. Povijesno društvo »Otium«, koje proučava društvenu i kulturnu povijest, posvetilo mu je stoga znanstveni skup, u povodu višestruke obljetnice.¹

Josip Matasović rođen je 18. kolovoza 1892. u Vrpolju. Osnovnu je školu polazio u rodnome mjestu, a gimnaziju u Vinkovcima. Već tijekom gimnazijskih godina, a pogotovo za vrijeme studija, Matasović je, sve do burnog razlaza 1913. godinc, intenzivno surađivao s pravaškim krugom u listu *Mlada Hrvatska*, zastupajući u svojim člancima ideju hrvatske samostalnosti prema Beču i Pešti. Studij povijesti i zemljopisa započeo je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a nastavio u Zürichu, uz dopunska predavanja iz filozofije, logike i metodologije povijesti. Diplomirao je u Beču 1915. godine i uskoro nakon toga obranio disertaciju o sre-

¹ Znanstveni skup »Povijest svakodnevice. Iz tradicije hrvatske historiografije — Josip Matasović«, održan je 11. studenoga 1992. u Zagrebu, u organizaciji Povijesnog društva »Otium«, u povodu obljetnice rođenja i smrti Josipa Matasovića, kao i početka izlazenja časopisa *Narodna starina*.

dnjovjekovnom gnosticizmu, poglavito kod paulikijanaca i bogumila. Već u to vrijeme Matasović je pokazivao osobit interes za ekonomsku i kulturnu povijest, koji će odrediti čitav njegov opus. Nakon studija Matasović se vraća u domovinu i prvo radno mjesto dobiva u vinkovačkoj gimnaziji. Tijekom prvoga svjetskog rata radio je kao povjerenik i kustos Hrvatskoga narodnog muzeja u Zagrebu, a 1924. započeo je sveučilišnu karijeru na Filozofskom fakultetu u Skopju. Ondje ostaje sve do 1941. godine, kada dolazi u Zagreb i postaje savjetnik Ministarstva bogoštovlja i nastave te ravnatelj Državnog arhiva. Uz to, od 1943. godine predaje povijest umjetnosti i kulture na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a od 1946. do odlaska u mirovinu 1959. godine predaje pomoćne povijesne znanosti. Umro je 1962. godine.

Nakon završetka studija i povratka u domovinu započela je i njegova bogata znanstvena djelatnost vezana uz problematiku kulturne i ekonomske povijesti, posebice u XVII. stoljeću. Uz časopis *Narodna starina*, u tom se opusu ističu tzv. kulturnohistorijski fragmenti *Iz galantskog stoljeća* (1921.), zbirka epistolarne građe iz sedmogodišnjeg rata *Die Briefe des Grafen-Sermage* (1923.). Niz članaka posvećen je etnološkim pitanjima, narodnoj medicini i utjecaju franjevaca u narodnom životu. No, njegovo se historičarsko opredjeljenje najizrazitije očituje u uređivačkoj koncepciji *Narodne starine* i u njegovim vlastitim radovima objavljenim u tom časopisu.²

Narodna starina, časopis koji je J. Matasović uređivao i izdavao od 1922. do 1940. bio je iznimni pothvat u hrvatskoj historiografiji. Tijekom tih 16 godina časopis je izlazio u vrlo teškim financijskim i organizacijskim uvjetima. Nije bilo nikakvih dotacija, a naklada je bila vrlo mala (300 primjeraka).³ Uz to, Matasović je u to vrijeme živio i radio u Skopju, dok je časopis izlazio u Zagrebu. Pomoć od službenih državnih institucija bila je zanemariva, a broj pretplatnika se unatoč brojnim Matasovićevim apelima, pisanih ponekad na rubu očaja, nije znatno povećavao.

Časopis je podržavala nekolicina zanesenjaka koji su svojim entuzijazmom omogućili njegovo izlaženje. Matasović je nosio sav teret organizatorskog i uredničkog posla. Časopis je bio programatski namijenjen široj publici, ali se, kao privatna edicija, vrlo teško probijao. Matasović se snalazio na različite načine, namicao je novac za tiskanje pa su neki tematski brojevi — primjerice o Osijeku, Sarajevu, Zagrebu — izašli o trošku gradskih općina. Od XIX. sveska (1929.) časopis je postao glasilom Muzeja grada Zagreba, a kasnije su mu potporu pružili Etnografski muzej u Zagrebu i Grafička zbirka grada Zagreba. Želeći na svaki način namaknuti sredstva kojima bi produžio život *Starine*, Matasović je davao prostora malim oglasima, ali je, na žalost, takvih prijatelja bilo malo. U kriznim godinama nisu izlazila predviđena 4 sveska, već samo dva ili jedan, a njihov se opseg drastično smanjivao pa su katkad sadržavali samo jedan noseći članak. Često se događalo da su naknadno tiskani ili su kasnili. Brojevi 9., 12., 13. i 15. nisu nikada ni izašli, pa edicija ima

² Biografiju J. Matasovića sastavila sam prema radu M. Despot, Josip Matasović, Spomenica Josipa Matasovića 1892–1962, Zagreb, 1972., 3.–22.

³ Isto, 14.

ukupno 31 svezak. Urednikov hod po mukama završio je, usprkos svem trudu, gašenjem časopisa 1935. godine sa 35. sveskom.

Kroz sve brojeve *Narodne starine*, bez obzira na domete pojedinih članaka, provlači se jasna uređivačka koncepcija, pravi historiografski projekt. Na početku svoga izlaženja *Starina* se predstavlja kao »nepovremeni časopis za povijest kulture i etnografiju južnih Slovjena«. Namjera uredništva bila je poučiti narod i potaknuti u njemu ljubav za vlastitu prošlost i starine. Pojam širine može se na nekoliko razina vezati uz *Narodnu starinu*. U prvom redu, pristup proučavanju kulturne prošlosti je interdisciplinaran, pa svoje mjesto u časopisu nalaze povjesničari, povjesničari umjetnosti i književnosti, etnolozi, muzikolozi, arheolozi, lingvisti. Njihovi prilozi obuhvaćaju kulturnu povijest svih Južnih Slavena, prvenstveno onih s područja tadašnje Jugoslavije, od prethistorije do 20. stoljeća. Iako usmjerena prvenstveno izučavanju kulturne povijesti, *Starina* nije bila zatvorena za tradicionalne političke teme, niti za tadašnju oficijelnu, katedarsku historiografiju.

Matasovićev je rad novost u hrvatskoj historiografiji. On i prije pojave glasovitih svjetskih historiografskih škola i pravaca, u svome samozatajnom radu provodi u život njihove postulate, ne padajući u zamku sužavanja interesa, odnosno atomizacije povijesti, koje smo danas svjedoci. Kao urednik, uspio je spojiti cjelovito zamišljenu i metodološki novu historiografsku koncepciju časopisa s njegovom poučnom komponentom. *Starina* se istodobno obraćala historiografskoj avangardi svoga vremena i širokoj publici, kojoj je pružala zanimljive i poučne sadržaje.

Programatski ciljevi očituju se i u samoj organizaciji časopisa. Svaki svezak podijeljen je u dva različita dijela. Prvi dio čine noseći članci, dok se drugi sastoji od niza malih članaka, izvadaka iz građe, fotografija, te bilježaka o novim knjigama, časopisima, kulturnim institucijama i društvima, znanstvenim skupovima, izložbama, arheološkim iskapanjima i drugim akcijama. Tu su svoje mjesto našle i polemike, osvrti, apeli pretplatnicima *Narodne starine* i kritike časopisa prenesene iz drugog tiska. Mali prilozi važan su dio koncepcije časopisa kao kulturnoga glasila. Oni nemaju znanstvenu težinu nosećih članaka, ali su zbog svoje kratkoće, raznovrsnosti i mogućnosti brzog reagiranja na sve novosti u znanosti i kulturi uvijek aktualni i prikladni informativni medij.⁴ Svrha

⁴ Radi ilustracije nekoliko primjera: I. Bojničić, »Oprema jedne hrvatske velikašice u XVI. stoljeću«, *Narodna starina*, III., 324.; »Paskvil o zagrebačkim gospodama«, XIV., 79.—92.; »Prvi počeci građanske streljane u Zagrebu«, XIV., 92.—96.; »Sličice iz zagrebačkog 'high life' u XVIII. st.«, XVI., 5.—12.; »Uglednija muslimanska kuća u Sarajevu«, XIX., 105.; »Ženidbeni običaji bosanskih Sefarda«, XIX., 110.—111.; S. Ivšić, »Hrvatski glagolski 'teštament' Jelene, scstre Petra Kružića, iz godine 1541«, XXII., 215.—217.; L. Thaller, »Najstariji edikt grada Zagreba o čistoći«, XXIII., 311.—312.; »Jedna stara knjiga obrtnog pomoćika u Karlovcu«, XXIII., 318.—322.; Lj. Ivančan, »O kaznama u Zagrebačkom kaptolu«, XXIV., 462.—465.; A. Schneider, »Sitna građa za kulturnu povijest grada Zagreba«, XXVIII., 138.—139.; A. Jelačić, »Pabirci iz arhiva dvora Šćrbinec«, F. Bučar, »Dvije karikature o Hrvatima u doba Garibaldija«, XXXIII., 103.—104.; H. Kreševljaković, »Stečajevo u Bosni (1867—1877)«, XXXIV., 189.—192.

takvih napisa nije samo zabava čitalaca zgodnim pričicama, već prikupljanje svakovrsnih podataka iz društvenog života koji bi trebali poslužiti kao građa novoj, drugačijoj historiografiji.

Glavni članci su više ili manje opsežne rasprave s različitih znanstvenih područja. Ni jedno područje istraživanja u području društvenih znanosti nije izostavljeno, no ipak je primjetno da prednjače kulturnopovijesne teme. Karakteristični su članci o materijalnoj baštini i njezinu čuvanju (Luj Marun i njegov rad, Đuro Szabó) kojima uredništvo nastoji razviti ljubav prema starini i poučiti puk kako treba pristupati materijalu, smatrajući da je rodoljubni zanos bez znanja više štetan nego koristan. S druge strane, suradnici *Starine* žele utjecati i na muzejske radnike kako bi modernizirali rad muzeja i približili ih publici. Zamjetno mjesto zauzimaju rasprave o seljačkom životu, običajima, vjerovanjima, graditeljstvu, nošnji, glazbenom i likovnom stvaralaštvu, usmenoj književnosti, narodnoj medicini, kultu svetaca i slično. Jednaki prostor dobila je i gradska, odnosno građanska kultura. Niz članaka posvećen je životu srednjovjekovnih slobodnih kraljevskih gradova, njihovim cehovima, sajmovima, kaznenom sustavu, trgovini i stanovništvu. Među dalmatinskim gradskim općinama najveće je zanimanje privukao Dubrovnik. Gradski život XVIII., XIX. i XX. stoljeća potpuni je istražen i prikazan u usporedbi s ranijim razdobljima zahvaljujući ponajviše samome Matasoviću. Uz gradsku tematiku vezani su i prilozi o djelatnosti crkvenih institucija i konfesionalnih zajednica, o crkvenim redovima, protureformaciji, školstvu, akademijama i učenim društvima, tiskarstvu, izgradnji gradova, perivojima, zdravstvenim i sanitarnim mjerama, vojsci, svečanostima itd. Umjetnost je uvelike zastupljena, pa se može nabrojati mnogo radova o književnosti, posebno dubrovačkoj renesansnoj i baroknoj književnosti, te kajkavskoj književnosti XVIII. stoljeća, kazalištu, muzičkim dostignućima domaće kulture, arhitekturi, slikarstvu, dagerotipiji i fotografiji. U mnogim radovima govori se o kulturnim vezama Hrvatske i drugih zemalja. Nije zanemarena ni politička problematika, npr. tema o rimskim provincijama na tlu južnoslavenskih zemalja, doseljenje Hrvata, dubrovačka diplomacija, protuturski ratovi, odnos Dalmacije i Venecije, Ilirske provincije, revolucionarna zbivanja 1848. Nekoliko priloga posvećeno je diplomaciji, heraldici, kronologiji, genealogiji, geografiji i seizmologiji.

Među brojnim suradnicima *Narodne starine* nekolicina se izdvaja zbog svoje trajne prisutnosti kojom su utjecali na značenje časopisa. Prvi među njima svakako je sam Josip Matasović, koji je, uz urednički posao, gotovo u svakom broju objavljivao svoje vrijedne kulturnohistorijske i ekonomske studije. Uz njega su u časopisu objavljivali mnogi ugledni znanstvenici onog vremena kao što su Đuro Szabó, Milovan Gavazzi, Ćiro Truhelka, Milan Rešetar, Hamdija Kreševljaković, Josip Nagy, Vladoje Dukat, Vladimir Mažuranić, Franjo Fancev, Emil Laszowski, Luj Vojnović, Grga Novak, Ivan Ostojić i drugi.⁵

⁵ Također Većeslav Heneberg, Petar Bulat, Artur Schneider, Petar Kolendić, Ljubo Ivančan, Božidar Širola, Stjepan Ivšić, Nikola Radojčić, Josip Bösendorfer, Mirko Kus-Nikolajev.

Među spomenutima, uz Matasovića se isticao Đuro Szabó, član uredništva *Starine*, koji je objavljivao radove o povijesti Zagreba i crkvenoj umjetnosti sjeverne Hrvatske. Svojim entuzijazmom, rodoljubljem, a može se reći i burnim temperamentom, on je obilježio gotovo svaki broj časopisa. U njegovim je radovima izričito prisutna edukativna nota, jer je htio spriječiti ponavljanje, po njegovu mišljenju vandalskih arhitektonskih intervencija na starim zagrebačkim građevinama, a također potaknuti brigu o spomenicima kulture na lokalnoj razini, posebno u Zagrebu i Hrvatskom zagorju.⁶

Konceptcija časopisa o kojoj je bilo riječi najizrazitije se iskazala u radovima samog Josipa Matasovića.⁷ Neke njegove rasprave su vrhunski historiografski dometi koji se odlikuju sadržajnim i metodološkim novinama. Čak i u manjim prilogima, čija je osnovna svrha bila sabiranje podataka iz kulturne povijesti, dao je niz vrijednih zaključaka i smjernica za daljnja istraživanja. Veći dio njegovih radova usredotočen je na XVIII. stoljeće, ali je proučavao i druga razdoblja. Najviše se bavio kulturnom tematikom, ali nije zanemarivao ni druge teme, težeći uvijek potpunom sagledavanju društvenih prilika u određenom razdoblju.⁸ Ističući potrebu za istraživanjem kulturnog milieua u prošlosti i svakodnevnog života, nije imao na umu apsolutizaciju takva pristupa, nego stanje historiografije koja je takve teme zanemarivala. U metodološki intoniranim uvodnicima svojih članaka žestoko se protivio »crtičarenju« hrvatskoga kulturnohistorijskog materijala. Isticao je potrebu ponnog

⁶ Đ. Szabó sudjelovao je u *Narodnoj starini* s 12 rasprava i 10 manjih priloga.

⁷ U *Narodnoj starini* objavio je Matasović sljedeće radove i priloge: »Stari i starinski Zagreb«, *Narodna starina*, I., 1.—16.; »Slikarije Stjepana Marjanovića«, III., 259.—282.; »Nekoliko daguerreotypija«, III., 326.—330.; »Kompanija kapetana Relkovića«, IV., 47.—64.; »Hrvatska Troja«, V., 151.—158.; »Sarod Rakitića«, VI., 240.—256.; »Svečanosti biranih kraljeva u Mletačkoj Dalmaciji«, VII., 84.—90.; »Još o svečanostima biranih kraljeva u Mletačkoj Dalmaciji«, XXII., 209.—211.; »Nekoliko kajkavskih napitnica«, VIII., 201.—205.; »Zagrebački kućni namještaj polovinom XVIII. st.«, X., 46.—78.; »Kulturno-historijska izložba grada Zagreba g. 1925«, X., 165.—181.; »Protunapoleonski austrijski manifest 1813. u hrvatskom prevodu«, XVI., 21.—56.; »Ciganj u doba terezijanstva i josefinizma«, XVII., 200.—201.; »Društvo braće skrotica«, XVII., 201.—208.; »Stari osječki most«, XVIII., 7.—32.; »Grofovska diploma don Joannes Felixa Muñoz de Avalos iz god. 1734.«, XIX., 77.—84.; »Dva prosvjeda proti konkurenciji u Zagrebu 1769. i 1780.«, XIX., 108.—110.; »Iz ekonomske historije 1754—1758.«, XX., 181.—190.; »Nekoliko pisama Anke Atanaskovićeve«, XXII., 219.—223.; »Tri pisma biskupa Strossmayera«, XXIII., 329.—331.; »Prilog genealogiji Patačića«, XXIV., 409.—448.; »Nekoji fragmenti historije XVIII. stoljeća I i II«, XXV., 97.—106.; XXVI., 267.—272.; »Josefinska skrb protiv požara«, XXVII., 63.—68.; »Knez Lenard, kaptoloma zagrebačkoga kramar«, (1—5), XXX., 77.—79.; XXXI., 134.—135.; XXVIII., 99.—114.; XXIX., 169.—204.; XXXIII., 187.—252.; XXXIV., 125.—138.; »Jelačićiana iz Vukovara I i II«, XXXV., 59.—64.

⁸ Tematika radova je impresivna: govori o društvenoj svijesti, kulturi življenja, materijalnoj kulturi, estetici, civilizacijskim tekovinama, načinu života i mentalitetu građanskog društva, ilirizmu, običajima, germanizaciji, modi, umjetnosti, jeziku, hrani, gladi, medicini, policiji, rasonodi, političkim temama, rodoljublju, kampanilizmu, običajima, kućnom životu, namještaju, cehovima, osjećajnosti, intrigama i tračevima, trgovini, kajkavskoj književnosti, strukovnim problemima, odijevanju, stilu ophođenja itd.

rada na izvorima, i to ne samo pisanima nego i materijalima, dakle, povijesnim, pravnim, književnim, arheološkim, etnološkim i drugim.⁹ Njegova se maštovitost očituje u formuliranju istraživačkih pitanja, ali u njega nema dvojbenih konstrukcija ni pretpostavki.

Posebno se može govoriti o Matasovićevu diskursu u kojem se uspostavlja ravnoteža između zgodnih i zabavnih podataka iz svakodnevnog života i analize općih društvenih gibanja. Detalji, ujedinjeni vještinom pomnog znanstvenika i rječita pisca, postaju dio cjelovite slike. Radu pristupa akribično, ali ne zadržava od u znanstvenom rječniku neuobičajenih izraza, koji jasno iskazuju njegove stavove, preokupacije i osjećaje. Slijedeći vlastiti instinkt, kao jaka i samosvjesna osoba, stvarao je na način koji će kasnije biti svjetski afirmiran kao otkriće moderne historiografije, u prvom redu francuske, koja je odlučila uobličavati znanstvene pojave na način pristupačan široj publici a ne samo stručnim krugovima, ali tako da znanstvenost ne bude dovedena u pitanje. Njegovanje slobodnog, duhovitog, upravo literarnog izraza nije samo odraz osobnosti nego historiografske opredijeljenosti i težnje za popularizacijom znanosti.

U obradi »malih tema« Matasović se nikada ne zaustavlja na deskripciji, nego postavlja obuhvatna pitanja i, polazeći od detalja, širi svoje razmišljanje i zaključivanje na cjelinu pojava ili čak razdoblja. Dobar primjer takva postupka pruža članak »Slikarije Stjepana Marjanovića«, u kojem govori o umjetnosti proizašloj iz duha ilirstva, koju smatra eklektičnom i socijalno-politički svrhovitom. Polazi od slikarstva, svoje zaključke potvrđuje argumentima iz književnosti i na kraju progovara o mentalitetu srednje klase tog razdoblja. Jedan je od njegovih najboljih radova onaj o Reljkoviću, odnosno terezijanskom i jozefinskom prosvjetiteljskom programu. Kapetanovo službovanje mu je zanimljivo kao *tip* kroz koji se razabire cijeli vojni sustav, njegov kulturni i mentalni sklop. Granica ga zanima kao izdvojeno društvo koje uvjetuje osobit način života, moral i osobne odnose, pogotovo u zadrugama. U tom članku donosi još jednu tematsku novost govoreći o demografskim mjerama koje su proizlazile iz brige za novi ratnički naraštaj. Nekoliko rasprava posvećeno je baroknom isusovačkom čudoređu, novim običajima gospodskog sloja društva, uljudbi, galanteriji i utjecajima tih novosti u društvenim odnosima (upr. »Nekoji elementi historije XVIII. stoljeća«). Savim političkim temama, kao što je »Protunapoleonski austrijski manifest iz 1813.«, Matasović pristupa globalnim pogledom. Na temelju političkih pamfleta i policijskih akcija iz toga vremena analizira policijski, sitničavi karakter austrijske vlasti i njezinu nesklonost obnovi, nasuprot Napoleonovoj konstruktivnoj snazi, uklapajući hrvatsko-ugarske odnose u taj kontekst. Valja istaknuti i Matasovićeve priloge iz ekonomske problematike, koju je on uvrštavao u kulturnu povijest. Tu se ubraja njegov opsežni, iako nedovršen rad o gradečkom kramaru Lenardu, u kojem govori o ekonomskim tokovima trgovine i kramarskom mentalite-

⁹ Sam se koristio sudskim zapisima, saborskim zaključcima, poslovnim knjigama, kronikama, putopisima, pjesmama i drugim književnim djelima, novinama, fotografijama, crtežima, upotrebnim predmetima i nizom drugih izvora.

tu Gradeca. U prilogu o prosvjedima protiv konkurencije u Zagrebu u XVIII. stoljeću, prikazuje uskogrudnost terezijanske komercijalne politike, koja rezultira uskogrudnošću na nižoj razini, pa zagrebački cehovi traže da strani trgovci, u prvom redu turski podanici, pravoslavci i Židovi odu iz grada. U raspravi »Iz ekonomske historije XVIII. stoljeća«, koja je samo odlomak iz knjige o trgovini i prometu u banskoj Hrvatskoj XVIII. stoljeća koju je pripremao, Matasović analizira bečki gospodarski program i kočnice razvoju industrije u tom razdoblju, kao i uzroke gospodarske neaktivnosti Hrvatskog sabora i domaćeg plemstva.

Razumljivo, nisu svi članci jednakog dometa. U nekim priložima autor ne sintetizira, nego samo nudi materijal za daljnja istraživanja. Ilustracija tog stava je njegov prilog o zagrebačkom kućnom namještaju u XVIII. stoljeću, za koji izrijeком kaže da je samo »predradnja za jednu cjelovitiju sliku bogate prošlosti«. ¹⁰ S istim je ciljem objavljivao građu, npr. korespondenciju bana Jelačića, biskupa J. J. Strossmayera i drugih, kao i genealogije pojedinih obitelji.

Treća vrsta Matasovićevih priloga su vrlo zanimljivi članci iz svakodnevnog života. Tu spadaju prilozi o običaju biranja kraljeva u Mletačkoj Dalmaciji o Božiću i Uskrsu. Piše i o Ciganima u doba Marije Terezije i Josipa II., koji su zakonskim odredbama i zabranama uzaludno pokušavali obratiti taj narod kršćanstvu i odvratiti ih od čergarenja, krijumčarenja, krađe konja, gatanja i prosjačenja. O administrativnim intervencijama jozefinske vlasti u svakodnevni život piše i u članku »Jozefinska skrb protiv požara«. Ta »internatsko-kasarnska stega za život kraljevskih podanika« išla je vrlo daleko, pa su donesene upute o sparivanju životinja, pijenju hladne vode, kupanju u rijekama i sječi drva, te zabrana zvonjave za oluje, nošenja steznika za djevojke, pucanja bičevima, karmina i sprovoda sa svećenikom. Tipičan članak za koncepciju *Narodne starine* je »Društvo braće skrotica«, (tj. papučara), nastao na temelju jednoga duhovitog varaždinskog paskvila iz XIX. stoljeća, u formi diplome koju je veselo društvo o pokladama, blagdanu sv. Šimuna (Siemandel; Sie + Mann) ili nekoj drugoj pijanki izdavalo izabranom papučaru. Na svoj temeljiti način, Matasović je proučio sve suvremene satire i likovne prikaze o toj temi. U ovu grupu spadaju i prilozi o da-gerotipijama, kajkavskim napitnicama i mnogi drugi.

Uza znanstvene radove, zanimljivi su i Matasovićevi napisi o izložbama i kongresima i slično. Negodujući protiv indolentnog odnosa javnosti i države prema kulturnim i znanstvenim djelatnicima i institucijama (pogotovo kada je riječ o *Narodnoj starini* i Kninskom starinarskom društvu), bez ustezanja je iznosio svoje mišljenje i kritike, ne brinući se zbog »zamjeranja«. Često je progovarao i o historiografiji, boreći se protiv romantičarskog, njegovim riječima »davorijaškog, zdravičarskog« pristupa, koji tumači činjenice iz starijih razdoblja sa stajališta nacionalnih ideologija XIX. stoljeća. Smatrao je da hrvatskoj historiografiji nedostaje organizirani rad, da se građa ne proučava sustavno i racionalno, a nekim je historičarima zamjerao monopolističko ponašanje unutar stru-

¹⁰ *Narodna starina* X., 78.

ke, te tradicionalizam u pristupu. Bez zlobe, ali s duhovitom oštrinom, naziva neke strukovne kolege pukim »štatsgešhtlerima«, koji »kalupe historiografiju u habsburški diplomatski i ratnički sklop.«¹¹

Matasović je smatrao da je prijeko potrebno izaći iz uobičajenih okvira poimanja prošlosti i okrenuti se novim temama i izvorima, jer, prema njegovu mišljenju, sva acta diplomata ne mogu potpuno rekonstruirati prošla razdoblja ako se mimoide tzv. sitna povijest. Društveni i ekonomski problemi ne mogu biti samo sporedni dodatak historiografije, zabačen u crtice i feljtone. »Mala historija« mogla bi samo unaprijediti studij i razumijevanje političke historije, pa bi razmjer između jednoga i drugoga pristupa morao postati postulatom povijesne znanosti. Povijest se ne bi smjela dijeliti u sektore, već bi se trebalo težiti širem pristupu, što znači da bi svako, do sada izdvojeno područje povijesne znanosti, trebalo postati dijelom makrohistorije. Takvo se razmišljanje uklapa u postulate moderne socijalne historije koja teži obuhvatiti cjelokupnost zbivanja u određenom razdoblju, pa se može reći da je Matasović svojim radom anticipirao neke elemente razvoja historijske znanosti. Završit ću njegovim vlastitim riječima o povijesti svakodnevice: »Jedino njenom pripomoći plastički iskrsava negdašnji organski svijet u svekolikom svom obujmu, bez defekta, te ne vrijedi više kao da je u prošlosti bilo bitno samo ratno učešće, podanički snošaj prema Habsburgovcima i saborske enuncijacije. Idući napomenutim, novijim putem, hrvatska će historiografija revidirati mnoge neizrađene slike i sličice i ispuniti cijele mape kojima su pripravljene još gdje i gdje samo korice.«¹²

SUMMARY

NARODNA STARINA: ITS HISTORICAL PEAKS AND THE STRUGGLE FOR SURVIVAL

Narodna starina, which was published from 1922 to 1935, covered the fields of culture and society and tried to popularize history by using a new interdisciplinary approach to the study of the past. In addition to publishing discussions by leading scholars of the time, the journal also contained small articles that were an important part of the journal's contribution as an organ of culture.

Josip Matasović's work most clearly shows the basic concept of the journal. Although Matasović stressed the need to research the culture of every-day life, he intended not to create a rigid and exclusive methodology but rather to broaden a historiography that ignored such topics. He believed that social and economic problems should not be secondary to historiography and thrown into footnotes or feuilletons. Rather, he believed that »little history« could further the study and understanding of political history and that proportionate representation of both approaches should be a postulate of historical knowledge.

¹¹ *Narodna starina* XXV., 97.

¹² *Narodna starina* XXVIII., 99.